

Márton Julianna

ERIC HOBSBAWM: PRIMITÍV LÁZADÓK

Vázlatok a társadalmi mozgalmak archaikus formáiról a XIX. és a XX. században. KOSSUTH KÖNYVKIADÓ, 1974

1959-ben jelent meg első ízben, és azóta már harmadik kiadását is megérte Eric Hobsbawm Primitív lázadók című könyve. A könyv témájának anyagát a szicíliai és andalúziai parasztok elnyomott világának elmélyült tudományos tanulmányozása szolgáltatta; róluk, a primitív lázadókról, lázadásaik módjairól szól a könyv. Megismertet a társadalmi banditizmussal, a maffiával és a millenáris mozgalmakkal, a munkásszektákkal és a városi csőcselékkel.

A mű első részében tárgyalt korai társadalmi mozgalmak főleg falusi jellegűek. Közös vonásuk, hogy a bennük részt vevő emberek társadalmi helyzete majdnem azonos volt; a priori léteztek, spontán módon keletkeztek, és nem volt tudatos céljuk. Főleg az elnyomottak megsegítése, érdekeik védelme volt a szándékuk.

A szervezkedés, a lázadás tényét az életkörülmények alacsony szintjével, a társadalmi helyzet éretlenségével, az osztálytudat kiforratlanságával és a szervezethez hiányával magyarázhatjuk. Noha eszközeik nagyon kezdetlegesek voltak, ismereteik hiányát pótolta az a bizakodás, amelyet az általuk elképzelt jobb világ megvalósításába vetettek; mivel pedig felszínesen cselekedtek, bukásra voltak ítélve.

Az elmondottak vonatkoztathatók a maffia összerendezésére is. Kezdetben ennek az erőszakszervezetnek is pozitív céljai voltak, ezért a tömegek támogatását élvezte. Később azonban, amikor már csak önző egyéni érdekek kielégítésére törekedett, elvesztette a nép bizalmát, ami csökkentette erejét. Ezt az eltorzulást a társadalmi viszonyokban bekövetkezett negatív változással – az erőszak mind nagyobb méretű térhódításával, a törvénnyel való szembenállás és az önbíráskodás lehetőségével magyarázhatjuk. Ez főleg a fasizmus uralomra jutása idején mutatkozott meg, amikor a maffia nyílt harcot folytatott a kommunisták és a szocialisták ellen.

A társadalmi viszonyokban bekövetkező megváltozó változásokat a millenáris mozgalmak a XIX. század végére remélték. Elképzelésük azonban mindvégig csak remény maradt, mert felkészültség híján céljaikat nem tudták elérni. A XX. század végének nagy eszmei áramlatai azonban a „primitív lázadók” mozgalmára is hatottak; e hatás eredményeképpen alakultak át az utópista jellegű millenáris mozgalmak is.

Az anarchikus andalúziai paraszmozgalom már határozottabb célokért küzd, azonban meg kell jegyeznünk azt is, hogy módszereit erősen befolyásolta az I. Internacionálé bakunyinista szárnyának eszméisége. Céljai közé tartozott egyebek között: a földosztás és a kisparaszti közösségek önkormányzatának megvalósítása.

A millenáris mozgalmak harmadik fajtája a szocialisták eszmei világával való azo-

nosulás fokán jött létre; a parasztok a munkások felé fordultak, támogatták követeléseiket, és parasztegyleteket hoztak létre. Elsősorban érdekvédelmi célokat szolgáltak, és elég nagy tömegbázissal rendelkeztek.

A XIX. század végén a gyáripár gyors fejlődése következtében meggyorsult a városok fejlődése is, ami a városi lakosság rétegződését, szociális átalakulását eredményezte. A kapitalista termelési viszonyok, a meg-megújuló válságok – elsősorban a munkanélküliség következtében – fokozatosan kitermelik a városi lakosságnak azt a rétegét, amely *nagyon képlékeny*: egyik eszméhez sem kötődik tartósan, és csak nehezen, vagy egyáltalán nem illeszkedik be a társadalomba. Ez a réteg a városi csőcselék.

Megismerhetjük még a munkásszektákat, valamint a fent említett mozgalmak rituáléját – azokat a formákat, amelyeknek keretein belül léteztek.

A könyv alapos tanulmányozása során válik világossá, hogy a felszínes, az utópizmus eszmevilágát magában hordozó primitív paraszti mozgalmak egyes csoportjai hogyan jutottak el az olasz baloldalhoz, ugyanakkor más mozgalmak, mint például a maffia, hogyan váltak népellenes csoporttá.

A könyv témája – melyet még kevesen dolgoztak fel – érdekes. Az író előadásmódja helyenként drámai erejű; stílusa egyszerű, közérthető és olvasható.

Az értékes könyv hasznos útmutatója lehet azoknak, akik e témával szándékoznak foglalkozni.